

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไข ปัญหาต่างๆในสังคม เป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนพัฒนาตนเองด้านต่างๆ ตลอดชีวิต ตั้งแต่ ฐานรากฐานการพัฒนาชีวิต พัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถด้านต่างๆ เพื่อการดำเนิน ชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 2) นอกจากนี้การศึกษายังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพื่อเป้าหมายใน การแก้ไขปัญหาและการพัฒนา ประเทศชาติจะดำรงอยู่ได้ก็เพราะการศึกษาของประชาชนที่มี ประสิทธิภาพ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2539 : 14) การจัดการศึกษาจะต้องจัดให้สอดคล้อง กับความต้องการของบุคคล สิ่งแวดล้อมและคุณค่าในสังคมไทย เพื่อเสริมสร้างความเจริญ เติบโตอย่างสมดุลทั้งทางสังคม การเมือง การปกครอง เพิ่มศักยภาพของมนุษย์ สร้างคนให้รู้จัก สร้างงานด้วยตนเองมีโอกาสดำเนินงานในท้องถิ่นตนเอง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีแนวคิดที่ ต้องการให้ประชาชนรู้จักคุณค่าของภูมิปัญญา วัฒนธรรมไทย รู้จักเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรม จากภายนอกอย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 3)

การพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เราให้ความสำคัญ กับการพัฒนาอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีส่งผลให้เกิดการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารอย่างฉับไว การสื่อสารมีบทบาท มากขึ้นต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน วัฏจักรของกระบวนการทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไป อย่างรีบเร่งและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้กระแสนวัตกรรมจากต่างประเทศหลังไหล สู่อุตสาหกรรมไทยอย่างรวดเร็วและไม่หยุดยั้ง ประชาชนและเยาวชนไทยปลดอยปลดละเลยแบบแผน ค่านิยม วิถีชีวิตอันดีงามของสังคมไทย หันไปหลงใหลชื่นชมวัฒนธรรมต่างชาติ อย่างขาดการ เลือกสรร ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ ความเป็นปึกแผ่น ความมั่นคง ของสังคมไทย ก่อให้เกิด ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การรับเอาวัฒนธรรม จากต่างประเทศหรือจากภายนอกชุมชนจะต้องควบคู่ไปกับการเข้าใจตระหนักในคุณค่าของ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นและสังคมไทย (รุ่ง แก้วแดง. 2542 : 216)

ปัญหาการจัดการศึกษาไทยคือ เราทำให้การศึกษาซึ่งเดิมเป็นเรื่องง่าย ๆ ที่ทุกคน รู้จักและมีส่วนร่วม กลายเป็นเรื่องลึกลับ ผูกขาด ยากแก่การเข้าใจจนไม่มีใคร ช่วยเหลือผู้เรียน ในการเรียนรู้ได้นอกจากครูในโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งเมื่อก่อนครอบครัวเป็นองค์กรที่จัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ การกล่อมเกลาทางสังคม คุณธรรม จริยธรรม มีความ สำคัญอย่างยิ่ง เป็นการเรียนจากแบบอย่างมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติของบุคคลภายใน

ครอบครัวและการศึกษาอาชีพ โดยถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (รุ่ง แก้วแดง, 2542 : 166) ความรู้ที่โรงเรียนถ่ายทอดให้กับผู้เรียนเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถพัฒนาสติปัญญาของบุคคลให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต อาชีพ วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและทรัพยากรชุมชนได้ ทำให้สมาชิกใหม่ของชุมชนหรือผู้เรียนขาดความสามารถและทักษะในการดำเนินชีวิตเพื่อพัฒนาตนเองตามวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีความรู้จากแหล่งอื่นเสริม ยิ่งไปกว่านั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ความรู้กับผู้รับความรู้ในระบบโรงเรียนมีลักษณะผู้ให้ความรู้เป็นผู้บอกความรู้ตามตำราเพียงอย่างเดียว ผู้รับความรู้ไม่ได้พัฒนาสติปัญญาด้านความคิด จินตนาการ โดยเฉพาะมิได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จิตวิญญาณของผู้เรียน จึงทำให้คุณภาพของผู้เรียนถดถอยไปจากเดิมมากขึ้น ซึ่งความรู้ที่โรงเรียนถ่ายทอดนั้นเป็นความรู้ภายนอก ทำให้สิ่งที่ถ่ายทอดแก่ผู้เรียนไม่ใช่วัฒนธรรมหรือสติปัญญาของชุมชน โรงเรียนจึงมิได้ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมให้แก่ชุมชน ตรงกันข้ามโรงเรียนกลับทำหน้าที่ขัดเกลาผู้เรียนให้มีความรู้และทัศนคติที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตภายนอก (อุทัย คุลยเกษม และอรศรี งามวิทย์พงศ์, 2540 : 80-81)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีหลักการและแนวทางหลายข้อเพื่อเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรเอง รวมทั้งเน้นการจัดการกระบวนการเรียนรู้เป็นสำคัญ ให้ครูผู้จัดการกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนนั้น เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจนเกิดแนวคิดและคิดเป็นนิสัย การจัดการเรียนรู้มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตทั้งส่วนตัวส่วนรวม นำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนของผู้เรียน นอกจากนี้ยังต้องมีการผสมผสานความระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านกับวิทยาการสมัยใหม่ การนำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จึงเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับท้องถิ่นและใกล้ชิดกับผู้เรียน ทำให้การเรียนรู้มีความหมายกับผู้เรียนมากขึ้น เพราะการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อผู้เรียน จะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตัวผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2539 ข : 3)

การให้ชุมชนและองค์กรท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาถือเป็นสิ่งสำคัญมาก จึงต้องสร้างความเข้าใจให้คนในสังคมทราบและมีความรับผิดชอบร่วมกันในการจัดการศึกษา เพราะการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ทุกคนมีความเสมอภาคทางการศึกษาและมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม การศึกษาที่จัดให้ต้องสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเองในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย รักที่จะเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมบุคคลข้อมูลข่าวสารและสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นการศึกษาที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้โอกาสผู้เรียนมีบทบาทร่วมในการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ (รุ่ง แก้วแดง, 2542 : 61)

ปัจจุบันมีการพูดถึงภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้น สำนึงความรู้อย่างเดียวยังทำให้เราไม่มั่นใจ ความรู้ย่อมทันสมัย ล้าสมัย หมกมดมัย แต่ภูมิปัญญาเป็นสิ่ง (Wisdom) ที่มนุษย์พัฒนาขึ้น เป็นเรื่องทั้งเฉพาะตัว เฉพาะท้องถิ่น เฉพาะสังคม เป็นสัจธรรมของมนุษย์โดยรวม สังคมแต่ละแห่งจะมีภูมิปัญญาของตนเอง (เอกวิทย์ ณ. กลาง. 2542 : 1) ภูมิปัญญาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมไทยอยู่รอดจนถึงปัจจุบันนี้ มีการสืบทอดทางศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตไทยช่วยกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน การเรียนรู้ที่สั่งสมสืบทอดมาเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านนั้น เป็นการเรียนรู้จากปฏิสัมพันธ์ทางสังคมผ่านการกระทำหรือการปฏิบัติจริงในชีวิต (พลสันต์ โพธิ์ศรีทอง. 2539 : 1) ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึงทรัพยากรความรู้ ทรัพยากรบุคคล ที่มีอยู่ในท้องถิ่นแต่ละแห่ง ซึ่งอาจเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคนหรือเป็นลักษณะสากลที่หลายๆ ท้องถิ่นมีคล้ายคลึงกัน ภูมิปัญญาชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นเกิดจากการแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ ทางสังคม ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและวิถีชีวิตชาวบ้าน เช่น ประเพณี การประกอบพิธีกรรมของชุมชนเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้กระทำสบายใจรู้สึกอบอุ่นไม่โดดเดี่ยว ให้คุณค่าทางจิตใจและเป็นพลังทางศีลธรรม ประเพณี เป็นการรวมพลังอันใหญ่หลวงเกินวิสัยที่จะทำเสร็จคนเดียว โดยทั่วไป ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ซับซ้อน เป็นประโยชน์แก่คนทุกระดับ มีลักษณะเด่นคือสร้างสำนึกเป็นหมู่คณะ ครอบคลุมและเครือญาติ มีศักยภาพเพียงพอในการสร้างภูมิปัญญาของตนเอง (จารุวรรณ ธรรมวัตร. 2538 : 1)

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นมรดกทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการสืบทอดหลักการ วิธีการและประสบการณ์ จากอดีตจนถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่องตามพื้นฐานของสังคมไทย ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน เป็นความสัมพันธ์ของสังคมเกษตรกรรมแบบพึ่งตนเอง (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 3536 : 143) เป็นการเชื่อมโยงส่วนดีของอดีตมาปรับใช้ในปัจจุบันมีลักษณะเป็นของชาวบ้านเอง ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นแหล่งความรู้ในท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ชิดกับโรงเรียนมากที่สุด การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการเรียนรู้และพัฒนาหลักสูตร จึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของนักเรียนอย่างแท้จริง ดังนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างเสริมปลูกฝังให้ประชากรในวัยเรียน เป็นการเรียนรู้โลกและเรียนรู้ตนเอง ซึ่งตรงกับทฤษฎีวิสัยทัศน์ของการศึกษาไทยที่ สิปปนนท์ เกตุทัต (2538 : 13) กล่าวว่า การศึกษาไทยในอนาคตซึ่งมีส่วนสำคัญในการช่วยพัฒนาวิชาวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของสังคมไทย สร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจที่ทันสมัยกับคุณค่าแบบไทยและเป็นการก้าวมันหันโลกนั่นเอง

จากการที่หลักสูตรแกนกลางได้กำหนดจุดหมายและเนื้อหาสาระไว้กว้างๆ กระบวนการเรียนรู้มุ่งเนื้อหาสาระที่เป็นหลักการทั่วๆ ไปเป็นสำคัญ ไม่เฉพาะเจาะจง การเรียนรู้ของผู้เรียนสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่นน้อยมาก ในสภากาหนดทางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วปัจจุบัน ผู้เรียนจะต้องปรับสภาพของตนเองให้สามารถรับกับสถานการณ์เหล่านั้นได้ โดยเฉพาะผลกระทบเกิดขึ้นกับท้องถิ่นของตนเอง

ควรนำเอาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมาศึกษาวิเคราะห์ บูรณาการ นำเอาภูมิปัญญาชาวบ้าน มาแก้ไขปัญหามารูปของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ จึงจำเป็นที่โรงเรียน ประถมศึกษาจะต้องพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นมากที่สุด โดยใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นแกนกลาง ดังนั้นการวิจัยเกี่ยวกับสภาพ และปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นแนวทางหนึ่ง que ควรศึกษาโดยเร็ว เพื่อนำผลการวิจัยมาปรับปรุงแก้ไขส่งเสริมให้มีการนำ ทรัพยากรที่มีคุณค่าของท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่าง แท้จริง โดยยึดถือแนวความคิดที่ว่า การพัฒนาส่วนย่อยเพื่อแก้ปัญหาส่วนใหญ่จะก่อให้เกิด การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในสังคมไทย

จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขาไฟที่เคยปะทุระเบิดพ่นลาวา ซึ่งมีแร่ธาตุอาหาร สำคัญที่พืชต้องการเป็นจำนวนมาก มีแหล่งน้ำสายหลัก สาขา กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ เป็นเมืองที่ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน มีหลักฐานต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองและมี สิ่งที่ทรงคุณค่าอยู่มากมาย ทั้งด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นยังคงรักษาและสืบทอดภูมิปัญญา ที่เป็นของตนเองเช่นเดียวกับชาวอีสานโดยทั่วไป

จังหวัดบุรีรัมย์ มีสถานศึกษาที่จัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาทั้งภาครัฐ เอกชน สำหรับการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ยังไม่สอดคล้องกับ สภาพท้องถิ่น หลักสูตรไม่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพที่แท้จริงของท้องถิ่นเท่าที่ควร (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ 2544 ข : 16) การจัดการศึกษาจะประสบผลสำเร็จ หรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับโรงเรียนซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติการที่สำคัญ ผู้บริหารโรงเรียนจึงเป็นผู้ที่มี บทบาทโดยตรงในการส่งเสริมสนับสนุนและปฏิบัติการร่วมกับครูวิชาการโรงเรียน ตลอดจน บุคลากรทางการศึกษาทุกฝ่าย ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อส่งผลให้ ผู้เรียนมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญ ที่อยู่ใกล้ชิดกับโรงเรียน และมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของผู้เรียนมากที่สุด จึงจำเป็น ต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่อประโยชน์และคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้อย่างเป็นสุขในท้องถิ่นตนเอง ในฐานะที่ผู้วิจัยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาและพัฒนา หลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญา ชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด บุรีรัมย์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษาและพัฒนา คุณภาพการศึกษาต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษาปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้พัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารกับครูวิชาการโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีต่อปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา
4. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูวิชาการโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีต่อปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา จำแนกตามขนาดอำเภอ/กิ่งอำเภอ

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผู้บริหารกับครูวิชาการโรงเรียน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา แตกต่างกัน
2. ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียน ตามอำเภอที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา แตกต่างกัน
3. ครูวิชาการโรงเรียนที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียน ตามอำเภอที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา แตกต่างกัน

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษา ดังนี้

1. เป็นข้อมูลแก่ผู้บริหารและครูวิชาการโรงเรียน ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์
2. เป็นข้อมูลแก่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการจัดการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ มีขอบเขตดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 844 คน และครูวิชาการโรงเรียน จำนวน 844 คน รวมผู้บริหารและครูวิชาการโรงเรียนทั้งสิ้น 1,688 คน (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์. 2544 ก : 89)
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้จากการการสุ่มจากประชากร โดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ได้ตามตารางสัดส่วนของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan. 1970 : 608) ใช้การสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ได้ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 265 คน ครูวิชาการโรงเรียน จำนวน 265 คน รวมทั้งสิ้น 530 คน
3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่
 - 3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่
 - 3.1.1 สภาพตำแหน่ง จำแนกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้
 - 3.1.1.1 ผู้บริหารโรงเรียน
 - 3.1.1.2 ครูวิชาการโรงเรียน
 - 3.1.2 ขนาดของอำเภอ/กิ่งอำเภอ จำแนกเป็น 3 ขนาด ดังนี้
 - 3.1.2.1 ขนาดใหญ่
 - 3.1.2.2 ขนาดกลาง
 - 3.1.2.3 ขนาดเล็ก
 - 3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ความความคิดเห็นของผู้บริหารและครูวิชาการโรงเรียนเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังต่อไปนี้

1. สภาพ หมายถึง ลักษณะการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน การเลือก การใช้และการประเมินผลการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน
2. ปัญหา หมายถึง สิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียน พิจารณาแล้วเห็นว่าควรปรับปรุงแก้ไข

3. ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ของชาวบ้านหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญาความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับกาลสมัย โดยมีกระบวนการสั่งสมสืบทอดและกลั่นกรองอันยาวนาน ซึ่งสามารถแบ่งภูมิปัญญาชาวบ้านได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

- 3.1 กลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานแห่งองค์ความรู้
- 3.2 กลุ่มศิลปะ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี
- 3.3 กลุ่มการประกอบอาชีพของท้องถิ่น
- 3.4 กลุ่มแนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีชาวบ้าน

4. การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กิจกรรม ประสบการณ์ที่ผู้สอนได้วางแผนและเตรียมการที่จะนำไปใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

5. กลุ่มประสบการณ์ หมายถึง มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้แก่ กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย-คณิตศาสตร์) กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ กลุ่มประสบการณ์พิเศษ

6. การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับกิจกรรมการเรียนรู้ หรือกิจกรรมเสริมการปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้

7. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การนำกิจกรรมที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านหรือเชิญเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้านมามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

8. สถานภาพตำแหน่ง หมายถึง สถานภาพการปฏิบัติงาน ได้แก่

8.1 ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ข้าราชการครูที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หรือได้รับแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์

8.2 ครูวิชาการโรงเรียน หมายถึง ข้าราชการครูที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบงานวิชาการของโรงเรียน ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์

9. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์

10. ขนาดอำเภอ หมายถึง การแบ่งอำเภอออกเป็น 3 ขนาด คือ

10.1 ขนาดใหญ่ หมายถึง อำเภอที่มีโรงเรียนประถมศึกษา ตั้งแต่ 51 โรง ขึ้นไป

10.2 ขนาดกลาง หมายถึง อำเภอที่มีโรงเรียนประถมศึกษา ระหว่าง 21 – 50 โรง

10.3 ขนาดเล็ก หมายถึง อำเภอ/กิ่งอำเภอที่มีโรงเรียนประถมศึกษา ไม่เกิน 20 โรง